

VEDARTSANALYS

-HÖJER INFORMATIONSVÄRDDET HOS TRÄ- OCH TRÄKOLSFYND

Vedartsanalyser kan tala om varifrån träfragment härstammar. Metoden kan jämföras med osteologisk analys på ben och utförs med mikroskop och ett referensmaterial.

Vedartsanalys är en av de naturvetenskapliga metoder som ger ett brett spektrum av kunskap om människan och hennes förhållande till miljön. Tolkningsmöjligheter för olika anläggningar ökar också med analysens hjälp. Troligen hade t. ex. forntidens människor en stor kunskap om kvaliteter hos olika träslag och genom vedartsanalys kan man få svar på frågor som om man i en härd eller ugn velat eftersträva maximal temperatur genom att bara använda bränsle med högt energivärde och om man till en viss konstruktion valt träslag med hög beständighet mot röta eller om konstruktionen varit tillfällig och man då valt material ur andra aspekter?

Vedartsanalyser kan också, liksom pollenanalyser, ge information om närmiljön och inför ¹⁴C-dateringar kan man få ut mer information om vad provet verkligen representerar.

Kolet i ett stolphål t.ex. kan visa sig komma från något annat än stolpen som en gång stod där och man kan också ur ett material plocka ut trä eller kol med så låg egenålder som möjligt.

Är yttersta årsringen bevarad på en bit ur ett prov kan man bestämma under vilken årstid trädet eller busken avverkades. På det sättet kan man också få en anvisning om vid vilken tid på året en viss konstruktion har tillverkats eller använts.

Vedartsanalyser öppnar för nya frågeställningar.

BJÖRK, AVENBOK ELLER SKVATTRAM

Cellerna som bygger upp stammar och grenar på träd och buskar skiljer sig en del från art till art.

Cellerna bildar mönster i veden och med hjälp av mikroskop kan man skilja mönstren från varandra. Mönstren finns kvar även om veden har förkolnat och med bara en liten bit trä eller träkol

kan man göra en vedartsanalys och fastställa vilket träd eller vilken buske provet kommer från.

TRÄ

Trä var ett av de viktigaste råmaterialen under förhistorisk tid.

Trä användes dagligen till redskap, hus, bränsle och olika konstruktioner.

Trä och träkol hör alltså till de vanligaste fyndmaterialen vid arkeologiska utgrävningar.

Eftersom trä var så viktigt fanns det också en mycket stor kunskap om olika träslags kvalitet vad gäller hållbarhet, rökänslighet, seghet, bränseegenskaper mm. Träslagen fick dessutom olika symboliska kvaliteter. Under vikingatiden ansågs t. ex. vissa träslag som kvinnliga, andra som manliga medan vissa förknippades med en särskild gud osv.

VEDARTSANALYS

Några exempel där vedartsanalys kan användas:

- Vid en boplatsundersökning hittar man en mycket svårtolkad konstruktion med stövar nedkörda i marken.

Är det en konstruktion som varit ämnad att hålla länge har man säkert valt ett träslag i stövarna med hög beständighet mot röta men om konstruktionen varit tillfällig har man troligen valt efter andra kriterier, t.ex. hur lätt det varit att hitta virket.

- Vid en mindre undersökning hittar man en härd och några avslag.

Kolet i härden kan berätta om närmiljöns växtlighet och klimatet vid tidpunkten för dess användning.

- Vid utgrävningen av en vikingatida grav hittar man träresten efter en kista.

Är kistan gjord av ett träslag med manligt eller kvinnligt symbolvärde?

- Ur fyllningen på ett stolphål sällar man fram kolrester som ska skickas till ¹⁴C-datering.

Hör kolet till stolpen eller är det kol som rasat ned i gropen när stolpen ruttat bort?

- I en ugn hittar man kol.

Det kan vara intressant att veta vilket

bränsle man valt att elda med. Har man t.ex. valt ett träslag som ger hög förbränningstemperatur eller har man eftersträvat en jämn temperatur och valt ett träslag som brinner långsamt?

- I skafthålet på en yxa finns träresten. Vilket träslag valdes när yxan skaftades? Rekonstruktioner av hus, redskap och arbetsmetoder blir mer trovärdiga ju mer man vet om originalen.

- I botten av ett grophus hittar man "kärvar" av ris.

Är det foder (lövtäkt) eller är det ris som har lagts in för att isolera från fukt och kyla?

Inför dyrbara ¹⁴C-dateringar är det också av stort värde att ha gått igenom materialet med tanke på egenålder och representativitet men också för att undvika fatala misstag som t.ex. gran i förväntat stenåldermaterial.

PROV OCH PRIS

Att definiera ett prov är alltid svårt. Ett prov kan vara alltifrån en liten bit material till en påse full med tusentals fragment.

Erik Danielsson analyserar ofta ett 30-tal bitar. Om innehållet består av mer än ett träslag går han vidare och gör fler analyser. Ibland är det även nödvändigt att preparera fram ytor med skalpell för mikroskopiering och om det inte får göras på provet måste det anges noga i beställningen.

Tidsåtgången kan alltså variera högst väsentligt men han har ändå försökt hålla priset till 400 kronor plus moms per prov. Då ingår sammanställning och rapport på genomfört arbete.

BAKGRUND

Erik Danielsson är 30 år och har bl a läst arkeologi ABC, biologi BC och geovetenskap vid Umeå Universitet. Han har sedan arbetat vid miljöarkeologiska laboratoriet vid Umeå Universitet och som arkeolog vid Dalarnas museum och Värmlands museum. Han bor i västra Värmland där han byggt upp ett eget "lab", VEDLAB; som är en egen firma för vedartsanalyser.

Textbearbetning:
Tom Engström